

telen legfontosabb forrását és irányítóját a késői antikvitás egyiptomi elemekkel túlsúlyolt kultúráját, ez a kultúra és vele az egyiptomi elemek, mint Karoling emlékek és az európai alchimia, mágia és népszerű orvostudomány bizonyítják, folytatását megtalálja a középkoron keresztül is. Ezek hiányai Enking művének, de nem hibái; abban, amit mond, újat és fontosat nyújt.

Dobrovits Aladár.

Alfred Herrmann: *Die ägyptische Königsnovelle.* Leipziger ägyptologische Studien, Heft 10, 1938. 61 l. 2 tábla. Ára 4 80 RM.

Egyiptomi „királynovellának“ nevezi Alfred Herrmann az egyiptomi történeti emlékek egy élesen elhatárolt, zárt irodalmi formák által jellemzett csoportját. Ezekben valamely egyszerű, de hatásaiban jelentősnek ítélt történeti esemény úgy van ábrázolva, mint indítóok által kiváltott cselekvés, melynek középpontjában a király áll. Az indítók lehet álom, híradás, látogatás, stb.; az esemény hadjárat, kereskedelmi expedíció, ásatás, építkezés, kultikus cselekmény, szociális törvényalkotás, stb. A királyi terv ünnepélyes kihirdetését rendszerint a tanácsosoknak (— minket a későrómai szenátusi ülésekre emlékeztető —) dícsérő szózata követi és a terv nagyszerűségét kidomborítja. A kivitelezés után pedig a király, a környezete, vagy a nép záróbeszédben a cselekvés jelentőségét hangsúlyozza a jövő szempontjából.

Herrmann sorbaveszi a kivételes és határeseteket is, amelyek pl. a királyhymusz, vagy az istenlegenda felé kapcsolódnak, a későkori változatokat, melyek a görög aretológiával mutatnak párhuzamot, végül az Egyiptomon

kivüli hatást követi nyomon, az Ószösvetségekben és a görög irodalomban.

A műfaj megismerése egyúttal az egyiptomi világnézetre is jellemző lesz. A középpontban álló király nincs egyénileg jellemezve, de az egyiptomi királyideának megfelelően megközelíthetetlen magasságban trónoló, népe és a világ üdvére terveket szövő személytelen isten. A történeti események pedig nincsenek az őket egységes időbeli folyamattá egybefoglaló történeti tudatnak alávetve, hanem a megzavart világrend helyreállítására irányuló cselekedetek, a világrend letéteményese a Földön épen a király. A műfaj időbeli eredetét Herrmann a Középbirodalomban keresi, szellemi eredetét pedig abban a memfiszi gondolkörben sejtí, mely a világot isteni tervek és cselekvések, ideák és megvalósulások gyanánt fogja föl. Bár a novellák szigorúan írásos eredetűek, és feljegyzésre szántak, az egyiptomi szellemi életre jellemző módon, egynek sem ismerjük szerzőjét, az erősen irodalmi forma és stílus azonban az események valószerűségéből mit sem von le.

Herrmann munkája az elmaradt egyiptomi irodalomtörténet fontos lépése. Legnagyobb jelentősége az, hogy az egyiptomi szellemi élet jelenségeire igyekszik az egyiptomi mértéket alkalmazni és nem modern szemszögből megítélni. Az úttörés nehézségeiből következik, hogy kísérlete nem mindenben sikerül. Nincs igaza pl. abban, hogy az egyiptomi nem ismerte az időbeli folyamatossághoz kapcsolódó történeti tudatot: az uralkodóknak harminec dinasztiaiba való sorolása, a történelem három nagy időegységbe (Ó-, Közép- és Újbirodalom) való foglalása, amely, mint Ranke kimutatta, az ókori Egyiptom királylistáira megy vissza, ellentmond ennek. Hibája Herrmannnak a túlságos osztályozás is, a novel-

lákban tárgyalt eseményeket, jelentőségüket és sorrendjüket túlságosan műfaji alapon szemléli, amikor azok gyakran logikusan következnek a valóságosság, vagy az egyiptomi adminisztráció adottságai szerint. Nem veszi tekintetbe viszont a királynovellák levegőjének rokonságát azzal az emlékesoporttal, amely a királyt, mint isteni, ifjú hőst mutatja be, („Sportstéla“ és társai). Elfelejtkezik az egyiptomi istenlegenda és aretologia tisztán vallásos, a mitológiában gyökerező forrásairól is, vagyis, hogy a tárgyalt legendák esetleg csak véletlen, külső hasonlóságot mutatnak a királynovellával. Mindez azonban alig von le valamit a mű értékéből, amely méltón csatlakozik az egyiptomi szellem megismerését célul kitűző sorozat többi tagjához.

Dobrovits Aladár.

Jacobsohn Helmuth: *Die dogmatische Stellung des Königs in der Theologie der alten Ägypter.* (Ägyptol. Forschungen herausgeg. von A. Scharff H. 8.) 72 l. Verlag Augustin, Glückstadt-Hamburg-New York, 1939. 9 RM.

Mit jelentett a vallási jellegű királyság az ókori Egyiptom lakója számára? E kérdésre keres választ a dissertatio szerzője.

Arra a megállapításra jut, hogy a régi egyiptomiak hittek egy isteni lényben, a *Ka*-ban, mely a Teremtőtől kiindulva istenek és királyok során át a mindenkori fáraót éltette s benne teljesítette a Teremtő isten művét: a termékenyítést.

E tétel részletes bizonyítékait szedi rendbe a tanulmány három fejezeté-

ben: 1. Az istenség a fáraóban testesül meg; 2. az isteni erőt a dinasztia hordozza; 3. *Ka* az isteni teremtő erő. Függelékül a háromegy teremtő isten s a görög misztika, valamint a kereszténység fogalmi kinesének összefüggését kívánja feltárni a szerző.

Tudott dolog, hogy az ókori Elő-ázsia uralkodói sorra valamelyik istenség protectoratusára hivatkoznak. A Nilus völgyének uralkodói ugyanazt teszik. S amint azok, úgy a fáraók is szívesen hirdetik az istenségtől való származásukat.

Nagyon nehéz azonban az egyiptomi történelem hosszú évszázadain át kútfőszerűen szabatosan megállapítani a fáraó s az istenség köztudatban levő viszonyát. Jacobsohn is sokszor kénytelen „úgy látszik“-ot, „talán“-t írni állításai kapcsán. E bizonytalanságnak magyarázata ma már világos. Az ősi biradalomnak nincs egységes „confessio Aegyptiaca“-ja, mert a különböző kultusközpontoknak vallási szemlélete eltérő, s még Thebe se vallja évezredekken át ugyanazt. „Dogmatische Stellung“-ról a szó mai értelmében Egyiptomban nem beszélhetünk. Vannak ugyan vallási speculációk, de nincs egységes hitvallás. A speculációk szövege pedig még mindig gyakran vitás.

Ezért is erőltetett dolog volt az egyiptomi tételek s a keresztény mysteriumok közötti kapcsolatról szólni. David CIX. zsoltára és Izaiás VII. fejezete azok a szövegek, ahová a kérdéses mysteriumok gyökérszálaí visszanyúlhatnak. Prümm: *Der christliche Glaube und die altheidnische Welt.* Leipzig, 1935. c. könyve sok dolgot tisztázott volna a szerző előtt.

Dr. Szentiványi Róbert.